

KAŽDODENNOST V SOCIÁLNĚ EXKLUDOVANÉ LOKALITĚ A ROMANO HIP HOP

Everyday reality in the socially excluded locality and Romano hip hop

Alena Kajanová¹, Tomáš Mrhálek², Veronika Zvánovcová³

¹Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce

²Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta

³Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta

Summary

Our article discusses self-determination of Romany youth and reflection of social exclusion through music expression – hip hop. The goal of our article is to study and analyze Romano Hip hop as a means of expression of Romany youth from a socially excluded locality. In other words, to ascertain and describe a) how young Romany people experience their everyday life in the context of hip hop, b) how social situation and dissatisfaction over it is reflected in rap and c) whether the actors may perceive hip-hop also as a means of change or only as a passive means to express dissatisfaction. Within collection of quality data, we used: a) narrative interviews with Romany rappers coming from among youth living in socially excluded locality of the Máj housing estate of České Budějovice, b) analysis of texts of the above stated interpreters. The results suggest the actors' self-concept as young Romany people living "at a wrong address", having limited access to resources and to acknowledgement in the dominant society, but disposing of readiness to share their opinion in public, to express their frustration, to be heard and to act upon other young Romany people. Rap appeals to Romany youth to give up consumption of alcohol and drugs, to be united and not to be ashamed of their ethnicity.

Key words: *Romano hip hop – social exclusion – romany youth*

Souhrn

Náš příspěvek se zabývá sebevymezením romské mládeže a reflexí sociální exkluze prostřednictvím hudebního vyjádření – hip hopu. Cílem našeho příspěvku je studovat a analyzovat Romano hip hop jako prostředek exprese romské mládeže ze sociálně vyloučené lokality. Jinými slovy zjistit a popsat: a) jak mladí Romové prožívají své každodenní životy v kontextu hip hopu, b) jak se do rapu promítá sociální situace a nespokojenost s ní a c) zda mohou aktéři hip hop vnímat též jako prostředek změny, nebo pouze jako pasivní prostředek k vyjádření nespokojenosti. V rámci sběru kvalitativních dat jsme použili: a) narativní rozhovory s romskými rapery, kteří se rekrutují z řad mládeže žijící v sociálně exkludované lokalitě sídliště Máj v Českých Budějovicích, b) analýzu textů výše uvedených interpretů. Výsledky poukazují na sebepojetí aktérů jako mladých Romů žijících „na špatné adrese“, kteří mají omezený přístup ke zdrojům a uznání v dominantní společnosti, avšak disponují ochotou veřejně sdílet svůj názor, vyjádřit svou frustraci, být vyslechnuti a působit tak na další mladé Romy a Romky. Rap apeluje na romskou mládež, aby se vzdala konzumace alkoholu a drog, byla jednotná a nestyděla se za svou etnicitu.

Klíčová slova: *Romano hip hop – sociální exkluze – romská mládež*

Submitted: 2014-06-05 • Accepted: 2014-11-26 • Published online: 2014-12-31

PREVENČE ÚRAZŮ, OTRAV A NÁSILÍ: 10/2: 108–115 • ISSN 1801-0261 (Print) • ISSN 1804-7858 (Online)

ÚVOD

Romové představují v Evropě i v České republice nejpočetnější etnickou menšinu. V současné době žije v České republice 200 000–250 000 Romů. Různé studie poukazují na skutečnost, že se romská minorita potýká s nízkou socioekonomickou úrovní a sociálními problémy, jejichž nejmarkantnějším projevem je marginalizace a sociální exkluze (Vašečka et al., 2003; GAC, 2006).

Cílem našeho příspěvku je identifikovat a popsat, jak se mladí Romové (záměrně uvádíme pouze v maskulinu, neboť Romky v našem případě na hiphopové kultuře neparticipují) vyjadřují prostřednictvím rapu a hiphopové hudby a zda své umělecké vyjádření vnímají buď jako pasivní prostředek vyjádření nespokojenosti se společenskou, ekonomickou a politickou situací, anebo jako aktivní nástroj změny v této oblasti. Abychom zachytili perspektivu těchto aktérů, založili jsme náš výzkum na rozhovorech s vybranými romskými rapery s cílem dozvědět se více o romském hip hopu, této stále relativně neprobádané hudební odnoži moderní „etnické“ hudby.

Sociální exkluze a romská minorita

Většina romské populace v České republice je tvořena subetnickou skupinou slovenských Romů, kteří přicházeli po druhé světové válce, po sametové revoluci a po rozdělení Československa převážně z rurálního osídlení východoslovenských romských osad (Davidová, 1995). V současné době u nás obývá romská minorita především urbánní prostor (Rösnerová, 2003; Šimíková, Vašečka, 2004; Hirt, Jakoubek, 2006). V postsocialismu se romské komunity střetávají s vysokou mírou nezaměstnanosti a segregace na trhu práce, nízkou vzdělaností a diskriminací na různých úrovních sociálního života (Stewart, 2002, s. 134; ECRI 2009; ERRC, 2010). V důsledku porevoluční transformace společnosti se začínáme setkávat s problémem sociální exkluze, která se ve velké míře dotýká právě romského obyvatelstva (GAC, 2006). Sociální exkluze představuje proces (případně stav), který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (komunity) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém životě společnosti (European Commission, 2001). V souvislosti s postrevoluční privatizací a s ní spojeným nárůstem cen nemovitostí a nájmu opouštěli Romové a Romky svá původní bydliště a sestěhovali se do lokalit, kde bylo levné bydlení, případně sem byli sestěhováváni z důvodů neplatičství nebo špatně

sepsaných nájemních smluv (Lux, 2003, s. 85). Tak vznikaly sociálně exkludované lokality ve smyslu projevu prostorové sociální segregace. Analýzy prostorové a bytové segregace vyčísly počet vyloučených lokalit na celkem 250 míst, v nichž se koncentrují sociálně vyloučené osoby, které jsou dle odhadů cca z 55 % romského původu (Sýkora et al., 2007, s. 57). Výzkum GAC (2006), zaměřující se na tuto oblast, identifikoval více než 300 sociálně exkludovaných lokalit, kde dle odhadů bydlí zhruba 60 000 až 80 000 sociálně vyloučených Romů.

Přestože se v odborném diskurzu ustálil pojem „sociálně exkludovaná lokalita“, zůstává otázkou, jak tento relativně nový fenomén socioprostorové segregace pojmenovávat a konceptualizovat. Loïc Wacquant ve své komparativní analýze městské marginality poukazuje na hrozbu pojmenování těchto lokalit termínem „ghetto“, pocházejícím z amerického názvosloví (Wacquant, 2008). Americké ghetto vykazuje rozdílné historické, ekonomické a prostorové charakteristiky (Wacquant, 1993, 2007a), a ghetto jako takové právě s výjimkou východoevropských Romů (Wacquant, 2011, s. 18–20) v evropském prostředí neexistuje (Wacquant, 2008). Termín „ghetto“ v souvislosti s romskými lokalitami je hojně používán médií, ale též samotnými obyvateli a sousedy.

Hip hop a Romano hip hop

Hiphopová kultura nachází své kořeny v marginalizovaných místech postindustriálních společností. Jedná se o autonomní formu reflexivní umělecké exprese a formy sociální kritiky. Hnutí vzniklo v chudých čtvrtích New Yorku na počátku 70. let 20. století z městských pouličních kultur. Hip hop tvoří čtyři základní elementy: DJing, rap, graffiti a breakdance (Keyes, 2004, s. 1). Hiphopová kultura představovala alternativní konstrukce identity a sociálního statusu marginalizované mládeže afroamerického a afrokaribského původu, žijící v postindustriálních městských částech Ameriky. Hip hop si v symbolické rovině přivlastňuje městský prostor, je reakcí na společenské postavení, diskriminaci a segregaci (Rose, 1994).

Hiphopová subkultura se z amerického prostředí znevýhodňovaných rozšířila, zpopularizovala a zkomercializovala v důsledku globálních změn (Oravcová 2011, s. 127). V současném hip hopu je kladen důraz na rapový projev v mateřském jazyku či nářečí (Mitchell, 2002). Dle Oravcové (2011, s. 128) se charakter rapu v Evropě projevuje jak v textu odkazem k lokálním tématům a institucím, tak v hudbě, a to zapojením některých prvků tradiční hudby dané země.

Historie českého hip hopu není, s výjimkou několik málo studií (např. Oravcová, 2011), dostatečně popsána. Za první rapovou skladbu je považován „Jižák“ od skupiny „Manželé“ z roku 1984 (Smolík, 2010). Význam hip hopu se ale projevil až v kontextu sociálních, ekonomických a politických změn porevolučního Československa. Čeští hiphopeři se rekrutují z celého sociálního spektra „bílé“ mládeže. Romský hip hop se formoval až na podkladu českého hip hopu, a postupně získal popularitu i u neromského publika díky mediální prezentaci některých interpretů, jako jsou třeba Gipsy.cz. Romský hip hop představuje sloučení hip hopu s tradiční romskou hudbou a texty prezentují převážně život v „romském ghettu“. Úspěch romských interpretů lze považovat za motivační faktor pro romskou mládež (Radostný, 2008).

METODIKA A CHARAKTERISTIKA SOUBORU

Předmětem našeho studia byli romští hiphopeři z exkludované lokality sídliště Máj v Českých Budějovicích. V uvedeném městě se nacházejí celkem tři exkludované lokality, které popisuje rovněž Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti (GAC, 2006), z nichž v rámci sídliště Máj je jako vyloučená identifikována konkrétně ulice V. Volfa, centrální ulice protínající sídliště. Sídliště bylo vystavěno v 80. letech 20. století na místě bývalého vojenského cvičiště, aby sloužilo pro zaměstnance jaderné elektrárny Temelín. I v současné době se sídliště rozšiřuje, ale zástavbu již netvoří panelové domy, ale nižší a moderní bytové domy. Výhradně v ulici V. Volfa žije 3 095 obyvatel (Kozlová, Klufová, 2012). Ulice V. Volfa nezapadá do klasického veřejného diskurzu vyloučené lokality. Je zde perfektní občanská vybavenost i dopravní obslužnost (GAC, 2006). Romské obyvatelstvo sem bylo sestěhováváno po roce 1989 především z centra města, kde Romové tradičně obývali některé ulice. Postupně se přistěhovávaly další romské rodiny ze Slovenska. Ačkoliv je ulice V. Volfa rozlohou relativně malé místo, zaujímá významné postavení v prostoru symbolické imaginace většinové populace. Ulice je ve veřejném i mediálním diskurzu označována jako „romské ghetto“ či „cigánské ghetto“ a je prezentována jako „nebezpečné“ místo, kde se odehrává podstatná část kriminální aktivity ve městě. V lokalitě výrazně narůstá nezaměstnanost (například v období 2008–2009 vzrostla až o 40 %), trestná činnost a především pak trestná činnost mladistvých, přičemž z trestných činů převládají

krádeže. V lokalitě se údajně koncentrují „sociálně deviantní“ fenomény, jako jsou výroba a užívání drog (zejména pervitinu) či gamblerství (Kozlová, Klufová, 2012, s. 25). Byty v ulici V. Volfa a okolí se staly téměř neprodejnými a jsou nabízeny až o polovinu levněji než byty v jiných částech města. To podpořilo koncentraci sociálně slabých domácností v lokalitě a nárůst stigma místa bydliště (Wacquant, 2007b). Ulice tak tvoří specifický celek v rámci veřejného prostoru sídliště, kde odlišnosti mezi sousedy vedou ke konfrontacím (Kajanová, Dvořáčková, 2011), které v létě roku 2013 v Českých Budějovicích vyvrcholily protiromskými protesty. Určitým paradoxem je v této oblasti relativně malá nabídka sociálních služeb. Jedním z mála poskytovatelů sociálních služeb je NNO organizace Salešiánské středisko mládeže – Dům dětí a mládeže České Budějovice. Kromě poskytování preventivních programů rizikového chování dětí a mládeže se organizace zaměřuje na terénní sociální a pedagogickou práci s romskými dětmi a mládeží. Středisko je vybaveno pro volnočasové aktivity a nabízí prostor pro setkávání v nízkoprahovém klubu (Urban, Kajanová, 2009). Během našeho terénního výzkumu jsme zjistili, že v tomto nízkoprahovém klubu má místní mládež volně k dispozici kompletně vybavenou hudebnu, kde mohou muzikanti jak zkoušet, tak i pořizovat nahrávky.

Na základě domluvy se sociálními pracovníky jsme prostor klubu využili pro naše rozhovory s informanty. Kritériem pro jejich výběr byl život v exkludované lokalitě, systematické věnování se hiphopové produkci a sebeidentifikace s romským etnikem. Provedené rozhovory jsme se souhlasem informantů nahrávali na diktafon a posléze doslovně přepsali, opakovaně pročítali, kódovali a analyzovali. Naši informanti byli před zahájením rozhovorů seznámeni s výzkumným záměrem, jejich jména jsme v textu anonymizovali. Dále jsme od informantů získali nahrávky jejich vlastních skladeb, které byly rovněž podrobeny přepisu a kvalitativní textové analýze. Přestože jsme během analýz rozhovorů i textů byli inspirováni metodou grounded theory (Charmaz, 2006), bylo naším cílem spíše hermeneuticky pochopit významy a okolnosti, které prostupují, resp. rámuji, zkušenost mladých hiphoperů, obyvatel místního „cigánského ghetta“.

VÝSLEDKY

Informanti

Naši informanti (N = 5) představovali v mnoha ohledech specifickou skupinu. Věkově se pohybovali mezi 16 a 21 roky, byli v době realizace výzkumu

bezdětní, bez stálých partnerek a rodinu zatím neplánovali. V těchto ohledech se odlišovali od „průměrného“ obyvatele romského ghetta, což sami reflektovali: „*Hlavně v našich letech kluci maj ženu, děti, no.*“

Všichni oslovení měli výuční list, což v prostoru exkludované lokality představuje vyšší úroveň vzdělání (GAC, 2006). Přesto však, podobně jako ostatní obyvatelé lokalit, uváděli zkušenosti s diskriminací na základě své etnicity, zejména při hledání pracovního místa i ve spojitosti se zaměstnáním: „... když jsem dělal třeba v Tesco, tak tam už jsem trošku poznal, že se do mě navázeli, vid'. Tak mi nevěřili... 9 měsíců buzerace tam.“

Cestu k rapu vysvětlovali informanti jako dlouholetou participaci na jiných formách hip hopu před současným rapem (například beat box nebo graffiti). Dále pak uváděli vliv motivace ze strany příbuzných a vrstevníků, kteří je podporovali v jejich „talentu“. Talent pro rap vnímají jako jakousi předurčenost.

Každodennost života v „ghettu“

Každodennost života v „ghettu“ je vnímána převážně jako „nuda“, která má dva zdroje: jedním z nich je charakter místa bydliště, sídliště, kde není dostatečná nabídka možností pro volnočasové aktivity a případně není s kým tyto aktivity realizovat, protože vrstevníci již mají vlastní rodinu a jiné starosti s tím spojené. Druhým zdrojem nudy jsou strukturální nerovnosti, které znemožňují participovat na majoritní kultuře a souvisí s výše uvedenou diskriminací na trhu práce:

T: *A co děláte ve volném čase?*

I1: *Ty jo, nudíme se docela.*

I2: *No, nudíme se, ale tak se něco najde. Najde se vždycky tužka, papír, když se najde byt, jo, muzika, tak vždycky začnem něco psát. Prostě se něco vymyslí.*

Rap je jeho tvůrci vnímán jako únik ze všudypřítomné nudy, jako způsob reakce na obtížně snesitelné podmínky života. Místo bydliště ve stigmatizované lokalitě přijímají informanti přes kritické námitky k jeho charakteru jako vlastní, ztotožňují se s ním a je reflektováno jako součást jejich sebeprezentace. Lokalita je vnímána, respektive prezentována jako „ghetto“, s odkazem na hrozby pramenící z vysoké míry kriminality a násilí. Na to navazující zastrasování, verbální i fyzické, je ale v analyzovaných hiphopových textech popisováno jako preventivní aktivita obrany před nepřátelskými osobami, které do lokality nepatří, což jsou

zejména ti, kteří zde nežijí a negativně o ní smýšlejí. Romové jsou v lokalitě s již tak vysokou mírou sociálního vyloučení stigmatizováni jako původci sociálněpatologických jevů, přičemž jakékoliv sousedské spory dále mediálně vyhrcojí situaci. Tento mechanismus zpětně podporuje přijetí lokality jako vlastní a ztotožnění se s ním:

„*Moje čtvrť je malá, ale známá. Na V. Volfa dávej bacha,*

nemůžeš si tady dělat, co chceš, nemůžeš rozhodovat za nás.

My jsme lidi, který to tady hlídají, ty co nás neznaj, ty nás někdy poznají.

Všichni v celým okolí, se nám nikdy nepostaví.“ (text písně Tomy Migel)

„*Dávej si bacha, nevíš, co tě tady čeká... Dávej bacha na záda. Já sem tvoje černá smrtka, mám tě.“* (text písně VVV Volfa)

„*Nechod' tudy sám, čeká tě tu more smrtka.“* (Respekt 2)

Frustrace a znechucení

Důvodem a motivem pro vlastní aktivní uměleckou tvorbu v rámci hiphopové scény byla pro naše informanty možnost vyjádřit se, vybití pocitu frustrace ze současné situace ve společnosti. Z výpovědí informantů ani z jejich textů nelze jasně vyvodit, zda jsou zdrojem jejich frustrace problémy romské mládeže žijící v lokalitě, a/nebo situace v širší společnosti. V textech se hovoří o konfrontaci s patologemi každodenního života, na druhou stranu ale také o celospolečenských změnách hodnot. Rap chápou naši informanti jako nástroj pro zrcadlení reality. Nejedná se o fantazie nebo smyšlené příběhy. Informanti rapují o svých osobních zážitcích, názorech a zkušenostech:

„... tak většinou rapujem o životě, co cítíme, co vidíme...“

„*Skládám, protože se dokážu v těch textech vybit, cokoli můžu říct, prostě. Já to beru jako mojí zbraň, moje texty, můj rap. Proti lidem a všemu. A moje texty, to nejčastější, o čem rapuju, tak jsou o... prostě co mě sere.“*

Naši informanti považovali za jeden z hlavních zdrojů negativních tendencí vývoje společnosti drogy, jejich zneužívání a snadnou dostupnost pro mladou generaci. Přestože jsou drogy jedním ze

zásadních témat textů našich informantů, oni sami je, dle vlastních slov, neužívají, ačkoli někteří z nich s nimi mají zkušenost z minulosti:

„Neberem parno, ani koks..., i když jsem černej, drogy neberu... Nekradu, nefetuju, jsem na to pyšnej.“ (text písně VVV Volfa)

„Nenávídím fet, prostě. Alkohol už mi taky vadí, prostě. Už ani nepiju tolik, prostě. Fet nenávídím. Vůbec – fet. Prostě, ani jsem nikdy nefetoval, po pravdě... Mně to přijde hrozná kravina, jako. Proč se bavít ne, na nějakým perníku, co dneska jede často, ne? Já se dokážu bavít i bez nějakého perníku, ne? Mně to přijde úplně zbytečný, prostě... To už jako já můžu říct, že já už taky nehulim... A alkohol to je určitě špatný, jasně, i ta tráva...“

Zajímavé je, že podobným způsobem jako „ilegální“ drogy někteří z informantů vnímali i „legální“ drogy, jako jsou alkohol a cigarety:

„Cigarety, to je to samý, prostě. Prostě nebudeš mít, ti hrábne a pudeš támhle třeba vykrást trafikou, třeba.“

Jako jeden z největších problémů informanti identifikovali snadnou dostupnost drog. Drogy jsou slabost, chyba a informanty je apelováno na jejich neužívání, jelikož ohrožují hodnoty, zejména tu největší, jakou je rodina:

„Ty co trávíš čas na lavičce s hulením, ale tohle není úspěch, ale velká chyba. Tohle není gengstr (gengsta), ale slabota, ať je to tvoje každodenní robota, je to chyba. Tvoje matka ti věřila, každě den ti love dávala, všechno ti dopřávala. A ty za ochotu, ránu do srdce, myslíš si, že máš kdykoli eso v rukávě, a přitom se ti celej svět směje.“ (text písně Pomluvy)

Hip hop může sloužit jako „lepší“ alternativa k užívání drog: *„... tenhle rap, tohle je náš fet.“ (text písně VVV Volfa)*. Informanti věří, že informace o drogách v jejich textech může mít pozitivní preventivní dopad na posluchače: *„Když si to někdo poslechne, tak si z toho vezme příklad, a proto ho to nebude bavit, si myslím.“*

Etnicita

Sledovali jsme, jakým způsobem se v rozhovorech i textech našich informantů objevovala etnicita,

a objevili jsme zajímavé dichotomie mezi individuálním a kolektivním pojetím. Pakliže se informanti vyjadřují o Romech z lokality, je patrné vymezení se a distance vůči nim – „jsem jiný a jsem lepší“. Toto zdůrazňování vlastní individuality je založeno na odmítání sociálněpatologických jevů přítomných v lokalitě, jako jsou drogy, gamblerství a podílení se na kriminalitě. Texty obsahují mnoho zmínek o individualismu, informanti jako by se cítili být osamělí ve svých odlišných názorech a chování:

„Jenom za sebe vždycky pojedu.“ (text písně VVV Volfa)

„More, cikán, člověk, kterej nás nakonec sere, to byste se divili, co se tu na Máji děje... Všude samý Rom, všude samá kriminalita.“ (text písně Respekt new)

Pokud ale do textů a rozhovorů vstupuje moment etnické diference a hranice – jako např. v podobě rasismu a stigmatizace, bojují naši informanti za všechny Romy, přičemž Romové jsou v tomto kontextu chápány jako celistvá komunita, ke které oni přináležejí.

„Od malička bojuju, bojovat budu, mojí černou populaci reprezentovat dycky budu... Ulice je prázdná, naše komunita, jedinečná, vzácná.“ (text písně VVV Volfa)

„Cikán cikána nedá, a když jo, je to chyba. To by se nemělo, takhle se to nedá. Jeden more za všechny, všichni more za jednoho. Táhnem za stejnej provaz.“ (text písně Respekt new)

Romský hip hop – alespoň prostřednictvím našich informantů – je performativní jakož i procesem vyjednávání vlastního osobního a kolektivního sepojetí na hranici identit imputovaných zvnějšíku. Naši informanti balancují na hranici akceptace hodnot dominantní společnosti (drogy jsou špatné) a jejich odmítnutí (jsme konfrontováni s rasismem většinové společnosti). Vnímání vlastní etnicity informanty je problematické a hip hop představuje nástroj, jak se s etnicitou vyrovnat, protože poskytuje prostor pro její vyjednávání. Romští rapeři nepřijímali pouze vnější znaky příslušnosti k hip-hopové subkultuře (zejména ve vztahu ke stylu oblékání apod.), ale chápali svoji produkci jako možnost tvůrčím způsobem vyjádřit vlastní názor, kriticky reflektovat dění okolo sebe a „nahlas“ vyjadřovat principy vnitřní strukturace „cigánského ghetta“.

„Já do patnácti let jsem se za to styděl normálně, já jsem měl z toho nervy... Mně v tom hodně pomohl Rytmus, v tomhleto. Jak se víc prosadil a začal o tom mluvit, že je, že se nemá proč stydět, no. Prostě že je úplně normální člověk, a ještě jak se ukázal, tak trošku nějak mi to pomohlo... Řek sem si jako proč se stydět za to, že jsem...“

DISKUSE

V našem výzkumu jsme se zabývali sondou do prostředí hiphopových umělců produkujících v prostředí sociálně vyloučených „romských ghatt“, abychom poznali kořeny, ze kterých tato subkultura vyrůstá, a aktuální témata textů, které mohou sloužit jako autentická exprese individuálních dopadů sociálního vyloučení. Jako informanti nám sloužili neprofesionální rapeři, kteří tak mají stále možnost chápat aktuální sociální situaci svého etnika v lokalitě.

V analyzovaných textech romských hiphoperů se objevují specifická témata, která jsou odlišná od mainstreamového hip hopu. Zatímco populární „bílý“ hip hop řeší prvořadě témata gangsterů, alkoholu, drog a prostituce (Oravcová, 2011, s. 127), analyzovaný rap výrazně reflektuje sociální situaci a sociální problémy života v segregované lokalitě. Téma drog je zde například zachyceno dokonce v opačné rovině, kde se romští rapeři vůči drogám negativně vymezují a upozorňují na rizika s nimi spojená. Výše uvedené koresponduje se zjištěním Renaty Pasternak-Mazur (2009), která uvádí, že při vzniku polského hip hopu hrál roli kontext přechodu ze socialismu k demokracii a další sociální podmínky s ním spojené. Jako aktuální témata polského hip hopu byla zmiňována rozšiřující se chudoba a majetkové rozdíly ve společnosti, vysoká míra nezaměstnanosti a hip hop zde slouží jako reflexe těchto problémů. Rap romské mládeže z exkludované lokality tak tematicky navazuje spíše na kořeny hip hopu jako takového, než aby čerpal z prostředí populárního českého hip hopu.

Zajímavé je pojetí vlastní etnicity, které se v textech objevuje. Na tomto místě je rovněž nutno poznamenat, že většina textů je pouze v češtině, jen v některých se objevuje například část refrénu v romštině či nějaké romské slovo uvnitř textu. Romská etnicita představuje v české společnosti sociální stigma, které bylo utvářeno po staletí ex-

kluze a marginalizace (Davidová, 1995). Rabušic (2000) poukazuje na to, že v české společnosti proběhl posun etnické nesnášenlivosti, kdy v roce 1991 více než 75 % občanů uvedlo, že si nepřeje mít Roma za souseda, kdežto v roce 2000 tento počet vzrostl již na 94 %. I uvnitř romských komunit, které jsou výrazně vnitřně subetnicky a klanově diferencované, dochází k nesnášenlivosti a pocitům studu za jiné Romy a Romky (Davidová, 1995). Hip hop dle našich informantů může představovat prostředek, jak se s obtížným postavením vlastní etnicity vyrovnat. Některé hiphopové elity, jako jsou Rytmus či Gypsy.cz, které jsou romského původu a které svou etnicitu přijaly, tak mohou být vzorem dalším romským hiphoperům. V rámci našeho souboru však tato možnost byla reflektována pouze minimálně.

Informanti chápají Romy a Romky žijící ve vyloučené lokalitě jako komunitu pouze za specifických podmínek mobilizace proti diskriminaci ze strany gadžů. Jindy se však naopak od ostatních Romů distancují. To koresponduje s tvrzením Ouředníčka et al. (2011), kteří uvádějí, že vzhledem k heterogenitě obyvatelstva exkludovaných lokalit nelze o romských komunitách hovořit.

ZÁVĚR

Ačkoliv naši informanti v mnoha ohledech nepředstavují „typické“ exkludované Romy, mohou být významným zrcadlem nastaveným k pochopení percepce života v sociálně vyloučené romské lokalitě. Hiphopové texty tak umožňují vhled do aktuálních témat a problémů lokality. Hip hop pro mladé Romy představuje únik z nudy spojené s nezaměstnaností a životem na sídlišti, kde pro chudé neexistují dostatečné alternativní možnosti využití volného času. Hip hop má však kromě této pasivní individuální roviny i potenciál působit aktivně komunitně a vyjadřovat se k otázkám problémů, které se vyskytují ve vyloučené lokalitě, jako jsou drogy, diskriminace atp. Rapeři věří, že jejich texty mohou působit preventivně, avšak jedná se spíše o jejich domněnku než o ověřenou záležitost. Romský hip hop tedy nelze vnímat pouze jako ventilaci frustrace, ale jeho potenciály jsou širší. Raper je mluvčím lokality, který dokáže společenské problémy formulovat a předávat zkušenost s nimi na praktických příkladech v textu svého rapu.

LITERATURA

1. Davidová E (1995). *Romano drom – Cesty Romů: Změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku v letech 1945–1990*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého.
2. ECRI (2009). *ECRI Report on the Czech Republic (fourth monitoring cycle)*. European Commission against Racism and Intolerance. [online] [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/czech_republic/CZE-CbC-IV-2009-030-ENG.pdf
3. ERRC (2010). *Persistent Segregation of Roma in the Czech Education System*. European Roma Rights Centre. [online] [cit. 2014-02-16]. Dostupné z: <http://www.errc.org/cms/upload/media/03/AC/mo00003AC.pdf>
4. European Commission (2001). *Report on Indicators in Field of Poverty and Social Exclusion*. Brussels: European Commission.
5. GAC – Gabal Analysis & Consulting (2006). *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. Praha: Gabal Analysis & Consulting.
6. Hirt T, Jakoubek M. (eds.) (2006). *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
7. Charmaz K (2006). *Constructing grounded theory*. Los Angeles: Sage.
8. Kajanová, Dvořáčková (2011). *Sociálně vyloučená lokalita očima jejích obyvatel*. *Kontakt*. 13/4: 419–424.
9. Keyes C (2004). *Rap Music and Street Consciousness*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
10. Kozlová L, Klufová R (2012). *Sociálně prostorové nerovnosti v ohrožené lokalitě sídliště Máj v Českých Budějovicích*. *Fórum Sociální politiky*. 6/3: 25–29.
11. Lux M (2003). *Social rental housing in the Czech Republic now and tomorrow*. In: Lowe S, Tsenkova S (eds.). *Housing Change in East and Central Europe: Integration or Fragmentation?*, s. 83–94. Burlington: Ashgate.
12. Mitchell T (ed.). (2002). *Global noise: Rap and hip hop outside the USA*. Middletown: Wesleyan University Press.
13. Oravcová A (2011). *Underground českého hip hopu*. In: Kolářová M (ed.). *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v České republice*, s. 123–157. Praha: Sociologické nakladatelství.
14. Ouředníček M, Temelová J, Pospíšilová L (eds.) (2011). *Atlas sociálně prostorové diferenciaci České republiky*. Praha: Karolinum.
15. Rabušic L (2000). *Koho Češi nechtějí? O symbolické sociální exkluzi v české společnosti*. *Sociální Studia / Social Studies*. 5: 67–85.
16. Pasternak-Mazur R (2009). *The Black Muse: Polish hip-hop as the Voice of „New Others“ in the Post-Socialist Transition*. *Music and Politics*. 3/1: 1–18.
17. Radostný L (2008). *Po stopách romského hip hopu*. *A2*, s. 27.
18. Rose T (1994). *Black noise: Rap music and Black Culture in Contemporary America*. Middletown, Connecticut: Wesleyan University Press.
19. Rösnerová G (ed.) (2003). *Romany in the town*. Praha: Socioklub and UNHCR.
20. Smolík J (2010). *Subkultury mládeže. Uvedení do problematiky*. Praha: Grada Publishing.
21. Stewart M (2002). *Deprivation, the Roma and 'the underclass'*. In C. Hann, ed. *Postsocialism: ideals, ideologies and practices in Eurasia*, s. 133–155. Londýn: Routledge.
22. Sýkora L, Temelová J, Posová D (2007). *Identifikace lokalit koncentrace sociálních skupin a jejich typologie*. In: Sýkora L (ed.). *Segregace v České republice: Stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava*. Prague: PrF CUNI.
23. Šimíková I, Vašečka I (eds.) (2004). *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister & Principal.
24. Urban D, Kajanová A (2009). *Social work in socially excluded areas aimed at the practical prevention of social pathology – České Budějovice*. *Sociální Práce/Sociální Práca*. 2: 62–69.
25. Vašečka M (2003). *Relationship of the Majority Population to the Roma*. In: Vašečka M, Jurásková M, Nicholson T (eds.). *Čačipen pal o Roma: A Global report on Roma in Slovakia*, s. 227–236. Bratislava: Institute for Public Affairs.
26. Wacquant L (1993). *Urban outcasts: Stigma and division in the Black American ghetto and French urban periphery*. *International Journal of Urban and Regional Research*. 17/3: 366–383.
27. Wacquant L (2007a). *French working-class banlieue and Black American ghetto: From Conflation to comparison*. *Qui Parle*. 16/2: 1–34.
28. Wacquant L (2007b). *Territorial stigmatization in the age of advanced marginality*. *Thesis Eleven*. 91: 66–77.

29. Wacquant L (2008). Ghettos and anti-ghettos: An Anatomy of the new urban poverty. Thesis Eleven. 94: 113–118.
30. Wacquant L (2011). A Janus-Faced institution of ethnoracial closure: A Sociological specification of the ghetto. In: Hutchison R, Hayes B (eds.). The Ghetto: Contemporary global issues and controversies, s. 1–31. Boulder: Westview Press.

✉ **Kontakt:**

PhDr., Bc. Alena Kajanová, Ph.D., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce, E. Destinové 46, 370 05 České Budějovice
E-mail: ali.kajanova@email.cz